

MPRA

Munich Personal RePEc Archive

Analysis of Allocated Funds of Participation Banks in Terms of Contribution to the Real Economy

Osman Nuri Aras and Mustafa Öztürk

2011

Online at <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/81903/>

MPRA Paper No. 81903, posted 16 October 2017 05:50 UTC

REEL EKONOMİYE KATKILARI BAKIMINDAN KATILIM BANKALARININ KULLANDIRDIĞI FONLARIN ANALİZİ

Osman Nuri ARAS

Doç. Dr., Fatih Üniversitesi 34500 Büyükçekmece/İstanbul
E-posta: onaras@fatih.edu.tr

Mustafa ÖZTÜRK

Dr., Fatih Üniversitesi 34500 Büyükçekmece/İstanbul
E-posta: mozturk@fatih.edu.tr

Özet

Mevduat bankalarının ve kalkınma/yatırım bankalarının yanı sıra üçüncü tarz bir bankacılık olarak Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları, İslami esaslar çerçevesinde çeşitli fon kullandırma yöntemleri ile topladıkları fonları reel sektöre kullandırmaktadırlar.

Türkiye’de katılım bankalarının kullandığı fon miktarının ve bankacılık sektöründe fon kullandırmadaki payının özellikle 2002 yılından itibaren artış göstermektedir. Bankacılık sektöründe kullandığı fonlar itibariyle ağırlığı her geçen gün artış kaydetmesine rağmen katılım bankalarının reel ekonomiye doğrudan katkı sağlamada öncelikli öneme sahip olan kâr/zarar esasına göre fon kullandırma oranı çok düşüktür. Dolayısıyla, katılım bankalarının Türkiye ekonomisinin reel kesimine aradan geçen çeyrek asrı aşkın zamana rağmen henüz beklenen gerçek katkıyı sağlayamadıkları sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Faizsiz Bankacılık, Katılım Bankaları, Kullandırılan Fon Miktarı, Kullandırılan Fon Yapısı.*

Alan Tanımı: Bankalar (Finansal İktisat Konuları)

ANALYSIS OF ALLOCATED FUNDS OF PARTICIPATION BANKS IN TERMS OF CONTRIBUTION TO REAL ECONOMY

Abstract

Participation banks have been operating as a third kind of banks as well as deposit banks and development/investment banks in Turkish Banking System since 1985. Participation banks are operating according to Islamic principles. Therefore, they do not use interest in collecting and utilizing funds processes instead use profit/loss sharing model in these processes.

The amount of allocated funds by participation banks and the share of participation banks in allocated funds have increased in the banking sector especially since 2002. The profit/loss method that is one of the methods on allocated funds by participation banks in the banking sector is the most important method contribution to the real economy. Nevertheless, the share of allocated funds on the basis of the profit/loss method is very low in the total allocated funds. In this case shows that participation banks despite of passing 30 years after its founding could not provide yet the expected contribution to the real sector of Turkish economy.

Key Words: *Interest-Free Banking, Participation Banking, the Amount of Allocated Funds, the Structure of Allocated Funds.*

JEL Classification: G20, G21, G23, G29.

1. GİRİŞ

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de toplumun bir kısmı, faizi kapsayan işlemlerden dolayısıyla faiz esasına göre çalışan bankalardan uzak durmaktadır. Faizsiz bankacılığın olmadığı bir durumda klasik bankalara gitmeyen fonlar hem genel ekonomi hem de tasarruf ve yatırım sahipleri açısından kayba neden olacak şekilde, ekonominin reel sektörüne kazandırılmayarak atıl kalmaktadır. Faiz endişesini taşıyan tasarruf sahiplerinin fonlarının ekonomiye kazandırılması amacıyla başta İslam ülkeleri olmak üzere birçok ülkede faiz esasını yerine kâr/zarar esasına göre bankacılık faaliyeti yapan kuruluşların kurulmasına ilişkin girişimler 1960’lı yılların başından itibaren başlamıştır.

Modern anlamda faizsiz bankacılığın ilk örneği 1963 yılında Mısır’da Mit-Ghamr’da kurulmuştur. Bunu takip eden yıllarda özellikle Körfez ülkeleri başta olmak üzere bütün dünyada pek çok faizsiz banka tesis edilmiştir (Aktepe, 2010:71).

Özellikle de Körfez bölgesinde petrol satışına dayalı gelir fazlasının bankacılık sistemine kanalize edilebilmesi için, faizsiz bankacılık modeli bir zorunluluk haline gelmiştir. (Akyüz, 2007:21) Günümüzde birçok ülkede faizsiz esasa göre bankacılık faaliyeti yapan kurumlar olduğu gibi bu alandaki gelişmelere kayıtsız kalmayarak bünyelerinde faizsiz esasa göre çalışan birimler kuran batılı kurumlar da bulunmaktadır. Bu kurumlar arasında Citibank, HSBC Bank, Union Bank of Switzerland, Kleinwort Benson, ANZ Grindlays, Goldman Sachs da yer almaktadır. Dolayısıyla dünyada, başta Körfez ülkeleri olmak üzere katılım bankacılığının hacminin arttığı, konvansiyonel bankaların da faizsiz bankacılığa yöneldikleri görülmektedir.

Faizsiz bankacılık, Ortadoğu'da petrol gelirlerindeki artış ile meydana gelen yeni zenginlik ve dünya nüfusunun %30'una denk gelen Müslüman nüfusun, faizsiz nitelikteki finans ürünlerine olan ilgisi sonucunda, en hızlı gelişen sektör durumundadır. Uluslararası Finans Forumu'na göre faizsiz bankaların mevcutları yıllık %15 oranında büyürken faizsiz fonlar ise yıllık ortalama %40 oranında büyümektedir (TKBB, 2009c:30).

Faizsiz bankacılık, 2008 küresel finans krizinin başlamasının ardından daha dikkat çekici duruma gelmiştir. Zira bu kuruluşlar, konvansiyonel bankalar gibi sorunlu varlık (troubled asset/toksik) bulundurmazlar. 2008 küresel krizi, finans sektörünün reel sektörden koparak 5-6 kat büyüklüğünde balon oluşturmamasından ve bu balonun içinde sorunlu varlıkların birikmesinden kaynaklanmıştır. Hâlbuki faizsiz bankacılık bundan uzaktır. Bu sistemde alacağın menkul kıymetleştirilmesi yoktur. Ayrıca riski yüksek olan finansal işlemlere ve spekülasyona izin verilmez. Bu nedenlerden dolayı Hıristiyan dünyasının en radikal kolu olan Katoliklerin merkezi konumundaki Vatikan tarafından bile krizden çıkış yolu olarak, krizden fazla etkilenmeyen faizsiz bankacılık (İslami bankacılık) sistemi önerilmiştir (TKBB, 2010a:28).

Dünya uygulamalarına bakıldığında, bir kaç ülke dışında faizsiz bankacılık sistemi, konvansiyonel bankacılıkla birlikte çalışmaktadır. Konvansiyonel bankacılık ile birlikte veya konvansiyonel bankacılık sistemi içinde işlem yapmak ise bu kurumları birçok farklı konu ve sorunla yüzyüze getirmiştir (Geniş bilgi için bkz: Polat, 2009:115).

Dünya gündemine 1960'larda gelen, 1980'li yıllarda hızla gelişen faizsiz anlayış içerisinde bankacılık faaliyetlerinin yapılmasına Türkiye'de ise 1985 yılında Özel Finans Kurumu adı altında finans kurumları ile başlanmıştır. Ulusal ve uluslararası finans piyasalarında tanınabilirlik, kimlik v.b. konularda yaşadıkları sorunları çözmek amacıyla 2005 yılında yürürlüğe giren Bankacılık Kanunu ile bu kurumların adları "Katılım Bankası" olarak değiştirilmiştir.

Bu çalışmada Türkiye'deki katılım bankalarının kuruluş amaçları arasında yer alan ve topladıkları fonların ekonominin reel kesimine kazandırılması konusunda etkinlik düzeylerinin incelenmesi, böylece çeyrek asrı aşkın süredir Türkiye'de faaliyet göstermekte olan bu finans kurumlarının ülke ekonomisine katkısının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

2. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI

Türkiye'de İslami prensipleri referans alarak bankacılık faaliyetlerinin yapılmasına 16.12.1983 gün ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile

“Özel Finans Kurumu” adı altında izin verilmiştir. Kararname ile verilen izin sonrasında, faizsiz anlayış içerisinde bankacılık faaliyetlerinin yapılmasına ise kurulan iki özel finans kurumu ile 1985 yılında başlanmıştır.

Özel Finans Kurumu adı altında Türkiye’de faaliyette bulunan faizsiz finans kurumları, ulusal ve uluslararası finans piyasalarında tanınabilirlik, kimlik v.b. konularda çeşitli sorunlar yaşamaktaydı. (Uyan, 2005:2) Yaşanan söz konusu sorunları çözmek amacıyla 2005 yılında yürürlüğe giren Bankacılık Kanunu ile Özel Finans Kurumları’nın adı “Katılım Bankası” olarak değiştirilmiştir (Geniş bilgi için bkz: Darçın, 2007; Tunç, 2010:184-185). Tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları, faizsiz finansman prensipleri çerçevesinde ticaret ve sanayide değerlendirerek, oluşan kâr veya zararı tasarruf sahipleriyle paylaşmakta olan bu kurumların kâr ve zarara katılma prensibine dayalı bir bankacılık faaliyeti yapmakta olduklarından yola çıkarak isimlerinde “katılım” ifadesine yer verilmiştir.

İsim değişikliği ile birlikte 2005 yılından itibaren Bankacılık Kanunu kapsamına girerek, bankalarla aynı piyasada faaliyet göstermeye başlayan katılım bankaları, gerçek kişilere ait özel cari hesapları ve katılma hesaplarından katılım fonları da TMSF güvencesi altına girmiştir.

Dünyada hızlı ve sağlıklı bir şekilde gelişim kaydetmekte olan faizsiz bankacılık, Avrupa, Merkez Asya ve Körfez İşbirliği Konseyi (GCC-Gulf Cooperation Council) arasında coğrafi bir bağlantı noktası olan Türkiye için, çok önemli bir fırsat sunmaktadır (Wouters, 2007:19).

2.1. Katılım Bankalarının Temel Amaçları

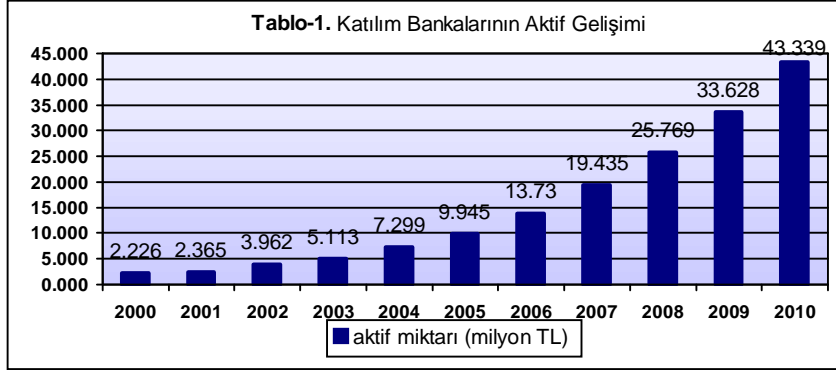
Katılım Bankalarının kurulmasındaki temel amaçlar kısaca şöyle sıralanabilir:

- Ülkede faiz endişesi nedeniyle konvansiyonel bankalarla ilişki kurmayan tasarruf sahiplerinin atıl fonlarını ekonominin reel kesimine kazandırabilmek,
- Türkiye’nin ülkenin İslâm ülkeleri ile olan ilişkilerini geliştirmek ve
- İslam ülkelerinden petrol zengini olanlardan ülkeye fon girişini sağlamak.

2.2. Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Genel Görünümü

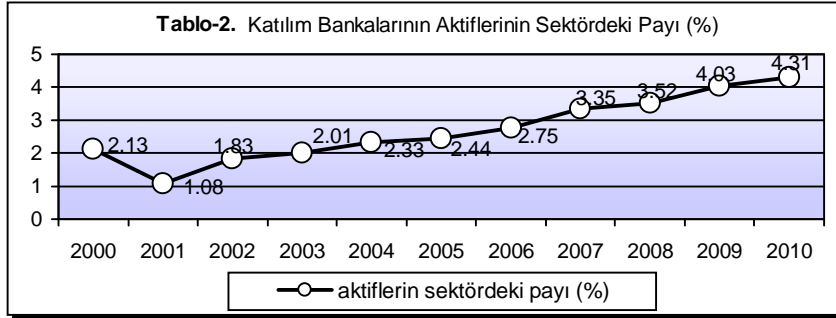
Katılım bankalarının aktif gelişimine ilişkin verilerin yer aldığı Tablo-1 dikkatle incelendiğinde 2005 yılına kadar gelişim seyrinin düşük olduğu görülmektedir. Söz konusu düşük seyirde o zamanki adıyla özel finans kurumlarında mevduat garantisi olmamasının yarattığı rekabet dezavantajı etkili olmuştur. 2005’de yapılan değişikliğin ardından özel finans kurumlarının, “Katılım Bankaları” adı

altında bankacılık sistemine tam entegrasyonunun sağlanması, bu dezavantajın ortadan kalkmasını sağlamıştır (TKBB, 2010b:34-35). Öte yandan katılım bankalarının aktiflerinin hacmi yıllık bileşik olarak ortalama %35 büyüme kaydetmiştir.

Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2010.

Katılım bankalarının aktiflerinin sektördeki payı ise 2001 krizi sonrasında sert bir düşüş göstermiştir. Bu düşünöde yine nedeni mevduat garantisinin olmamasından kaynaklanan rekabet dezavantajıdır. Kriz ve 2005 yılındaki düzenlemeler sonrası katılım bankalarının aktiflerinin bankacılık sektöründeki payı yeniden artış göstererek %4'ü aşmış olmasına karşın, bu payın beklentilere cevap verme bakımından düşük olduğu görölmektedir.

Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2010.

Katılım bankalarına ilişkin genel veriler değeriendirildiğinde ise bu bankaların, sağlıklı mali yapılarını ve büyüme eğilimlerini devam ettirdikleri görölmektedir. 2001 krizinden farklı olarak şu anki süreçte katılım bankalarının da gerek mevduat garantisi gerekse Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve

tasfiye halinde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ilkelerine tabi oluşu sistemin daha sağlıklı işlemlerini ve bu kurumlara olan güveni arttırmaktadır (TKBB, 2010b:36).

2.3. Katılım Bankalarının Türkiye Ekonomisine Katkıları

Faaliyete başladığı 1985 yılından günümüze kadar geçen sürede Katılım Bankalarının ülke ekonomisine sağladığı genel katkılar kısaca şöyle sıralanabilir:

Yeni Finansman Metotları: Katılım Bankaları tarafından faizsiz anlayış çerçevesinde fonların toplanması ve kullanılması, yeni finans metotlarını bankacılık sektörüne kazandırmıştır.

Yeni Müşteriler: Her ne kadar istenilen ve beklenen düzeyde olmasa da Katılım Bankaları, faize duyarlı ve klasik bankalara mesafeli önemli fon sahipleri ve kullanıcılarını müşteri olarak sektöre kazandırmıştır.

Kaynakların Etkin Kullanımı: Katılım Bankalarının topladıkları fonlar proje bazında kullanıldığından, proje esasına dayanmayan fon talepleri cevap bulamamakta, dolayısıyla kaynaklar daha verimli ve etkin kullanılmaktadır.

Atıl Fonların Reel Ekonomiye Kazandırılması: Katılım Bankaları, faize dayalı bankacılık faaliyeti yürüten kurumlardan uzak duran fon sahiplerinin ellerindeki atıl fonların bir kısmını reel ekonomiye kazandırmıştır.

Katılım bankaları, ticaret ve sanayi kesimine nakit kredi yerine, yasal mevzuatın öngördüğü teknikler vasıtasıyla finansman desteği sağlamaktadır. Katılım bankaları, bu finansman teknikleri yoluyla sadece üretime ve katma değer artırıcı üretken sınıfa, ticari ve sabit sermaye yatırım şeklindeki reel ekonomiye fonlarını kullanmaktadır (TKBB, 2009b:27). Kullanılan fonlar üretim ve ticari alan dışına yani spekülasyon alanlarına kaymadığından, kullanılan fonların geri dönmeme riski de düşük olmaktadır. Klasik bankacılıkta geri dönmeyen alacaklar problemiyle karşılaşma oranının bir hayli düşük olması, Katılım Bankalarının kullandığı fonlarda kaynak israfının söz konusu olmaması sonucunu doğurmaktadır.

Katılım bankacılığı sektörünün sosyal sorumluluğu, sadece varlık bazlı reel ekonomi içindeki direkt yatırımlardır. Bu tip bankalar, gerçek olmayan paradan ve spekülasyonlardan sakınmaktadır (Wouters, 2007:18).

Ekonomik Büyümeye Katkısı: Bir ekonomide faiz oranlarını düşürücü her faaliyet ve girişim, fonksiyonel olarak ekonomiye olumlu şekilde katkıda bulunur. Katılım bankaları, esnek fon toplama yöntemlerinin yanı sıra ticaret ve üretime dayalı finansman biçimleriyle cari faiz oranlarını aşağıya çekici bir fonksiyon yüklenmektedir. Bu ise ekonomide yatırımların hacminin artmasına yol açarak,

üretilen mal ve hizmetlerin değerini, yani milli geliri artırıcı sonuç vermektedir (TKBB, 2009b:26-27).

3. KATILIM BANKALARININ KULLANDIRDIĞI FON MİKTARI VE YAPISI

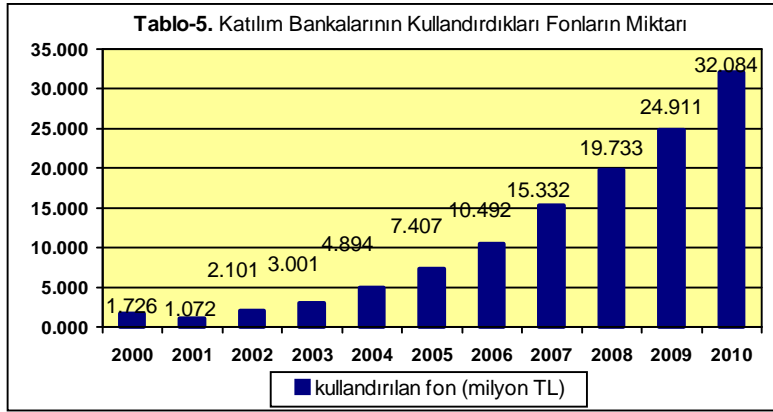
Katılım bankaları fonları ya ticaret yöntemiyle ya da ortaklık yöntemiyle kullanılmaktadır. Ticaret yöntemi ise kendi için de dört farklı şekilde gerçekleştirilmektedir. Bunlar bireysel finansman desteği, kurumsal finansman desteği, mal karşılığı vesaikin finansmanı ve finansal kiralama yani leasingdir. Ortaklık yöntemi ise ya kâr/zarar ortaklık yatırımı ya da ortak yatırımlar (risk sermayesi) şeklinde olmaktadır (Geniş bilgi için bkz: Yılmaz, 2010:38-39).

Ticaret yöntemlerinden kurumsal veya bireysel finansman desteği, daha çok mal ve hizmet tedarikine yönelik finansman temini olarak adlandırılan yöntemlerdir. Bu yolla, şirketler, teşebbüs finanse edilmekte, daha çok kısa vadeli işletme sermayesi teminine yönelik finansman sağlanmaktadır. İşletmelerin ihtiyaç duydukları her türlü hammadde yarı mamul, mamul ve hizmetin finansmanını, işletme adına temin ederek, vadeli olarak o işletmeye satılmaktadır. Yaygın şekilde uygulanan ve işleyişinde herhangi bir sorun olmayan bu modele, “murahaba finansmanı” da denilmektedir. Öte yandan Katılım Bankalarının esas faaliyet alanlarından biri olan finansal kiralama yöntemi, finansman temini olarak kullanılmaktadır. Bu konu, Bankacılık Kanunu’nda yer almaktadır. Teşebbüs sahibi ile kâr/zarar ortaklığı ise iki şekilde olmaktadır. Birinci yol hem banka, hem de teşebbüs sahibi para koymakta, ya da sadece banka para koymakta, teşebbüs sahibi ise emeğini koymaktadır. Katılım Bankaları gayri nakdi kredilemede teminat mektubu, akreditif ve aval verme şeklindeki bankacılık hizmetlerini ise komisyon karşılığı sunmaktadırlar (Akyüz, 2007:20-21).

3.1. Kullanılan Fonların Miktarı

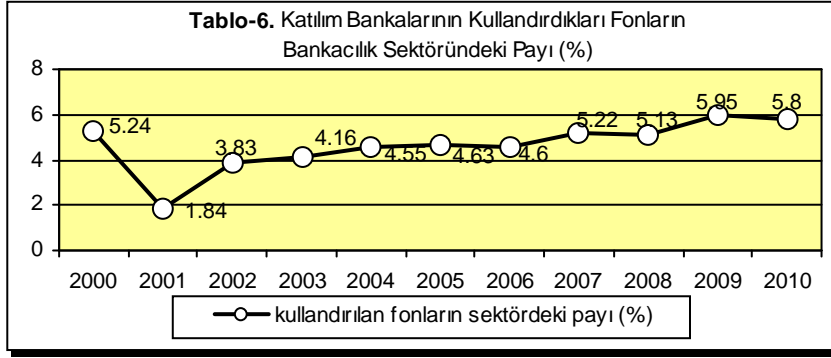
Mevduat bankaları ve kalkınma/yatırım bankaları yanında üçüncü tarz bir bankacılık olan katılım bankaları, fonksiyonel olarak mevduat bankalarına benzemektedirler. Ancak fon toplama yönteminde olduğu gibi fon kullandırma yöntemleri bakımından da mevduat bankalarından temelde farklılıklar göstermektedir. Katılım Bankaları, İslami esaslar çerçevesinde fon kullandırma yöntemleri olan murabaha (vadeli satış), mudaraba, icara (kiralama), müşaraka (kâr/zarar ortaklığı), mal karşılığı vesaikin alım satımı türleri ile topladıkları fonları reel sektöre (üretim ve ticaret) kullanılmaktadır. Katılım bankaları fon kullandırma türüne bağlı olarak bireysel ve kurumsal müşterilerine karşı ya kâr/zarar ortağı ya da alıcı-satıcı durumunda olmaktadır.

Katılım bankaları kredi kullandırmada müşteriye doğrudan nakit bir ödeme yapmamaktadır. Ödeme fatura karşılığında ve kredi müşterisinin işletmesi için ihtiyaç duyduğu malı satan satıcıya yapılmaktadır. Ödeme yapıldıktan sonra üzerine kâr payı eklenerek müşteri borçlandırılır ve müşteriden taksitler halinde tahsil edilir. Katılım bankalarında kredilerin fatura karşılığında kullanılmasında ve genellikle aylık taksitler şeklinde ödemelerin olması kredilerin seyyaliyetini ve emniyetini arttırmaktadır. Bu yöntem ayrıca firma ve kredi takibini de kolaylaştırmaktadır. Böylece kredilerin, dolayısıyla da aktiflerin kalitesi arttırılmış olmaktadır (TKBB, 2009a:23; TKBB, 2010b:35). Kısaca malın peşin alınıp üzerine kâr payı konarak vadeli satımı şeklinde ticari anlayışla gerçekleşen bu kredi kullandırma yöntemi verilen kredinin amaç dışı, verimsiz ve spekülâtif alanlara gitmesini önleyen ve kayıt dışını kayda alan ideal bir finansman yöntemi olarak da dikkat çekmektedir.

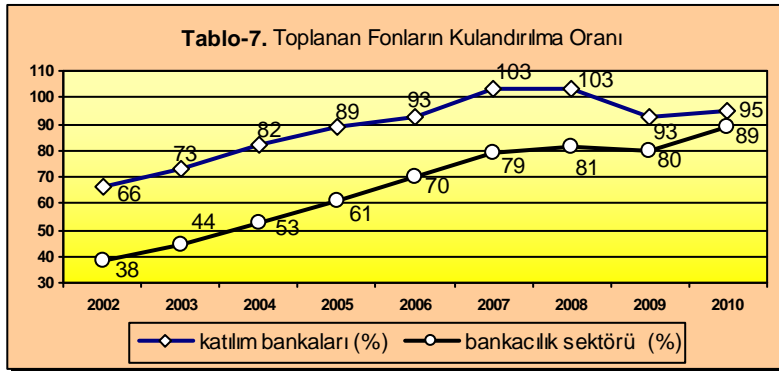
Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2010.

Türkiye’de katılım bankalarının kullandığı fon miktarının ve bankacılık sektöründeki fon kullandırmadaki payının, Tablo-6’da da görüldüğü gibi, özellikle 2002 yılından itibaren artış gösterdiği görülmektedir. Bu dönemde fon kullandırma oranı bileşik yıllık ortalama %35 artarken, bankacılık sektöründe kullanılan fonlardaki payı ise %1 seviyesinden %6 seviyesine yükselmiştir. Her ne kadar kullanılan fonların payı %6’lara ulaşsa da, ülkemizde Katılım Bankaları’nın konvansiyonel bankalara oranla genel anlamda olduğu gibi kullanılan fonlar bakımından da pazardan aldığı payın, 1985’den günümüze geçen süreçte beklenen ve olması gereken düzeyin altında kaldığı söylenebilir.

Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2010.

Likit değerler bakımından katılım bankalarının, mevduat bankalarının gerisinde olduğu görülmektedir. Bu durumda katılım bankalarının mevduat bankaları gibi sabit faizli varlık bulduramamaları, bu nedenle topladıkları fonları büyük ölçüde krediye çevirme zorunluluğunda olmaları etkili olmaktadır. Başka bir ifadeyle, Tablo-7’de de görüldüğü gibi, katılım bankalarının topladıkları fonu reel ekonomiye kazandırma oranları, mevduat bankalarına göre daha yüksektir (TKBB, 2009a:24). Katılım bankalarının performansını değerlendirmede en önemli ölçütlerden bir tanesi, toplanan fonların kullandırılma oranıdır. Bu oran 2000 yılında %93, 2005 yılında %89 ve 2009’da %93 olarak gerçekleşti. Aynı oranlar mevduat bankaları için 2000 yılında %47, 2005 yılında %61 ve 2009’da ise %81 olarak görülmektedir. Dikkat edilecek bir husus, katılım bankalarında bu oranın istikrarlı bir seyir izlemekte olduğudur. Katılım bankalarında bu oranın yüksek olmasında ve istikrarlı bir seyir izlemesinde, bu bankaların yapıları gereği, topladıkları fonları devlet iç borçlanma senetleri gibi sabit getirili menkul kıymetlere aktarmaması önemli bir rol oynamaktadır (TKBB, 2010b:35-36).

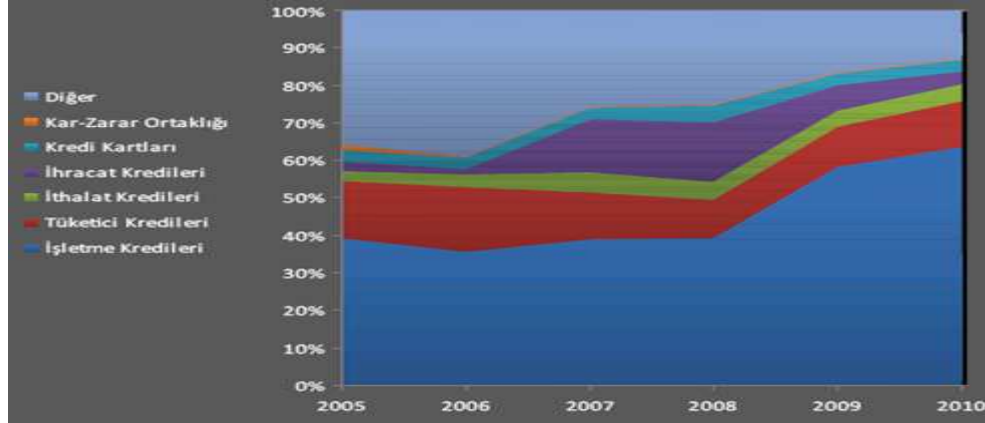

Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2010.

3.2. Kullanılan Fonların Yapısı

Katılım Bankaları kâr/zarar ortaklığı yöntemi ile fon kullandırma, üretim desteği sağlama ve finansal kiralama olmak üzere başlıca üç yolla fonları kullandırmaktadırlar. Bu yöntemlerden, Katılım Bankalarının temelinde yatan espriye en uygun olanı, şüphesiz kâr ve zarara katılma yöntemiyle fon kullandırmadılar. Zira kâr ve zararın en adil bölüşüldüğü, faize karşı gerçek ve sürekli alternatif yöntem kâr/zarar ortaklığıdır (Özsoy, 2011:120).

Tablo-8. Katılım Bankaları Tarafından Kullanılan Fonların Yapısı

Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2010.

Ancak, Tablo-8’de de yer alan, katılım bankalarının kullandığı fonların yapısına bakıldığında, kâr/zarar ortaklığına göre ve uzun vadeli fon kullandırma oranı hemen hemen yok gibidir. Fonlar, daha çok işletme, ticari, ithalat, ihracat, tüketici kredisi adı altında kısa vadeli ve bankanın alıcı-satıcı durumunda yer aldığı şekilde kullandırılmaktadır. Katılım Bankalarında 1985’lerden günümüze kadar daha ziyade üretim desteği sağlama metodunun kullanıldığı görülmektedir. Bu metot İslâm hukukundaki murabaha esasına dayanmaktadır. Murabahada, malın maliyet fiyatı üzerine alıcı ile anlaşılan kâr ilâvesi yapılarak satılması söz konusudur.

3.3. Kullanılan Fonların Yapısına Etki Eden Unsurlar

Katılım bankalarının kullandığı fonların daha çok üretim desteği sağlama yöntemi kullanılırken kâr/zarar ortaklığı yönteminin kullanılmadığı ya da kullanılmadığı Tablo-8’den yola çıkılarak yukarıda ifade edilmişti. Yatırımların finansmanı şeklinde reel ekonomiye doğrudan katkı bakımından fon kullandırmada önem taşıyan kâr/zarar ortaklığına göre ve uzun vadeli fon

kullandırılmamasının veya kullandırılmamasının önünde çeşitli engellerin olduğu görülmektedir.

Kullandırılan fonların yapısına etki eden, özellikle de kâr/zarar ortaklığı yöntemine göre fon kullandırılmayıp/kullandırılmayıp etki eden unsurlar şöyle sıralanabilir (Özsoy, 2011:121-122; Polat, 2009:116):

a. Kurumların topladığı fonların büyük bir kısmının kısa vadeli oluşu: Katılım Bankalarının henüz tam anlamıyla finans sistemi içinde yerlerini alamamaları, bu kurumlara daha çok kısa vadeli fonların yönelmesine neden olmaktadır. Tabii ki kısa vadeli fonların büyük yer tuttuğu bu fonlarla Katılım Bankalarının, sonucu daha uzun vadede elde edilecek kâr/zarar ortaklıklarına girmeleri zor olmaktadır. Dolayısıyla bu kurumlar, ortaklık yerine üretim desteği sağlama yoluna giderek, kısa vadeli ve kâr oranı yüksek ticaret finansmanı yolunu tercih etmekte ve vade sonunda yüksek kâr bekleyen fon sahiplerinin beklentilerine cevap vermeye çalışmaktadır.

b. Uzun vade kâr oranının düşük oluşu: Kâr/zarar ortaklığında teşebbüs sonucu daha uzun vadede alınmaktadır. Ancak uzun vadede kâr oranının düşmesi kâr/zarar ortaklığı yöntemiyle fon kullandırmanın cazibesini azaltmaktadır.

c. İhracatta kullanılan fonun geri dönme riski: Kâr-zarar ortaklığının daha çok ihracatta kullanılması, bu nedenle paranın geri dönmesinin gecikmesi bu yöntemin cazibesini olumsuz etkileyen unsurlardan biri olmaktadır.

d. Kâr-zarar ortaklığında risk payının yüksekliği: Finans dünyasında yeni sayılabilecek katılım bankalarının, diğer güçlü finans kurumlarıyla rekabet etmek zorunda olmaları, bu doğrultuda tasarruf sahiplerince câzip kabul edilebilmeleri için mümkün olduğunca riskten kaçınmalarına sebep olmaktadır.

e. Geleneksel bankalarla rekabet: Fon sahiplerine en az geleneksel banka faizleri seviyesinde kâr dağıtabilme amacı da katılım bankalarını kısa vadeli alım-satımı yapmaya zorlamakta ve kâr ortaklığı yöntemlerinin kullanılmasını zorlaştırmaktadır. Genel anlamda katılım bankacılığının etkinliğini azaltan ve etkileyen en önemli unsurun konvansiyonel bankacılığın hakim olduğu bir ortamda ve yapıda faaliyet göstermenin olduğu görülmektedir.

4. SONUÇ

Türkiye finans sektöründe 1985 yılından itibaren yer alan ve büyük oranda mudaraba diye adlandırılan ortaklık yöntemiyle topladığı fonları, murabaha olarak adlandırılan ve peşin alım taksitli satım şeklinde gerçekleşen yöntemle kullandırıp

kâr sağlayan katılım bankalarının, ülke bankacılık sektörünün vazgeçilmez önemli bir sacayağı olduğu görülmektedir.

Hem ülke içi hem de dünya genelindeki ekonomik realiteler çerçevesinde birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de ihtiyaçtan doğan katılım bankacılığı alanındaki gelişmeler, ülke ekonomisine ve tasarruf sahiplerine fayda sağlamakta, toplanan fonlar reel ekonominin finansmanında kullanılmaktadır.

Her ne kadar yıllar itibariyle bankacılık sektöründe kullandığı fonlar itibariyle ağırlığı her geçen gün artış kaydetse de, reel ekonomiye doğrudan katkı sağlamada öncelikli öneme sahip olan kâr/zarar esasına göre fon kullandırma oranının çok düşük olması, katılım bankalarının İslam iktisadi anlayışının temel amaçlarına hizmet edecek şekilde İslami referanslara uygun olarak geliştirilen fon kullandırma enstrümanlarının tümünü kullanamadıkları, dolayısıyla Türkiye ekonomisinin reel kesimine henüz beklenen gerçek katkıyı sağlayamadıkları sonucuna varılmaktadır.

Yukarıda varılan sonuç aynı zamanda pozitif bir bakış açısıyla şöyle de değerlendirilebilir: Katılım Bankaları, bankacılık ihtiyaçlarını bu sistemde karşılamak isteyenlerin yanı sıra konvansiyonel bankacılığın ürün ve hizmetlerinden yararlanan müşteri kesiminden de gelecek önemli bir potansiyele sahiptir. Zira günümüzde göz ardı edilmeyecek oranda Türkiye’de bankacılık hizmetlerinden yararlanmayan insan bulunmaktadır. Bu kesimin bankacılık sisteminden faydalanmaya başlaması durumunda Katılım Bankalarının sistemden alacağı pay da büyümüş olacaktır.

Kısaca, dünyada her geçen gün daha fazla ilgi çeken katılım bankacılığının, ülke bankacılık sistemindeki büyüme ve derinleşmenin yanı sıra finansal krizler karşısındaki dayanıklılığı ve esnekliği daha net görüldükçe dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bankacılık sistemindeki önemi ve payı artmış olacaktır.

KAYNAKLAR

Ahmet Cüneyt Darçın, *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebep ve Sonuçları*, Ankara: Atılım Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran-2007.

Ali Polat, *“Katılım Bankacılığı: Dünya Uygulamalarına İlişkin Sorunlar-Fırsatlar; Türkiye İçin Projeksiyonlar”*, Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı, İstanbul: Türkiye Katılım Bankalar Birliği (TKBB), 2009, ss.77-120.

Hüseyin Tunç, *Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2010.

İshak E. Aktepe, *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*, İstanbul, 2010.

İsmail Özsoy, *Türkiye’de Katılım Bankacılığı*, İstanbul: TKBB, 2011.

Osman Akyüz, “*Yönettiğimiz Fon Miktarı 12 Milyar Dolara Ulaştı*”, *Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık*, İstanbul: TKBB, 2007, ss.20-21.

Osman Nihat Yılmaz, *Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı*, Antalya: Türkiye Katılım Bankalar Birliği, 2010.

Paul Wouters, “*Katılım Bankacılığı Gerçek Bir İhtiyaç*”, *Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık*, İstanbul: Türkiye Katılım Bankalar Birliği, 2007, ss.18-19.

TKBB, “*2009 Yılı, Global Faizsiz Bankacılık İçin Dönüm Noktası Oldu*”, *Katılım Bankaları 2009*, İstanbul: Türkiye Katılım Bankalar Birliği, 2010a, ss.28-32.

TKBB, “*Başlıca Finansal Veriler ve Mali Tablolar*”, *Katılım Bankaları 2010*, İstanbul: Türkiye Katılım Bankalar Birliği, 2011a, ss.72-87.

TKBB, “*Dünya Faizsiz Bankacılığı Benimsedi*”, *Katılım Bankaları 2010*, İstanbul: Türkiye Katılım Bankalar Birliği, 2011b, ss. 30-36.

TKBB, “*Dünyada Faizsiz Bankacılık*”, *Katılım Bankaları 2008*, İstanbul: Türkiye Katılım Bankalar Birliği, 2009c, ss.28-33.

TKBB, “*Katılım Bankaları Finans Sistemindeki Payını Arttırdı, Yurt Sathına Yayıldı*”, *Katılım Bankaları 2009*, İstanbul: Türkiye Katılım Bankalar Birliği, 2010b, ss.34-36.

TKBB, “*Katılım Bankaları İstikrarlı Büyüme Çizgisini Koruyor*”, *Katılım Bankaları 2009*, İstanbul: Türkiye Katılım Bankalar Birliği, 2009a, ss.22-24.

TKBB, “*Katılım Bankaları, Topladığı Fonların Tamamını Reel Sektöre Akıtıyor*”, *Katılım Bankaları 2008*, İstanbul: Türkiye Katılım Bankalar Birliği: 2009b, ss.26-27.

Ufuk Uyan, “*Özel Finans Kurumları Katılım Bankası Olurken*”, *Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık*, İstanbul: Türkiye Katılım Bankalar Birliği, 2005, ss.1-2.